

Tarragona.

PRON. *baspéja* a Vila-seca, 1931 (Ll. 29, 203) i en l'enq. que hi vaig fer el 1955 (XIV, 133-5). *G.G.C.* 894, «doc. «S. XI»; 1167 o poc abans: *Castrum Vespella* donat a Ponç de Far per tal que el repoblin, junt amb *Molnar(s)* (Font Rius, *C. d. p.* § 679); 1212: «in term. Sti. Martini et te. de Foix --- de Calafel --- Ste. Marie de Tamarid --- Sto. Michaeli de Vespella --- Castlar --- honorem de Salod ---» (MiretS., *Templ.* 330); 1359: *Vespella* (*CoDoACA*, XII, 33).

ETIM. La repetició com a nom de sengles llogarets en 4 comarques diferents i ben separades, dins del domini català, condueix a partir d'un mot que hagi tingut caràcter apel·latiu en temps antic. Com que seria absurd pel sentit cercar-hi el nom de l'insecte *vespa*, no havent-hi res més en català, és natural cercar-ho en llatí, i aquí ho trobem documentat en una conspícua font del llenguatge popular i arcaic, suggerint que vagi significar 'fossar, carner, fossa comuna', sentit ben adequat a noms de llogarets modestos, però dotats d'església, i, per tant, amb una sagrera on enterren els pagesos locals. Explica Festus el gran servador del lèxic popular i arcaic dels romans: «*vespae* et *vespilliones* dicuntur qui funerandis corporibus officium gerunt --- quia *vespertino* tempore eos efferunt, qui funebri pompa duci, propter inopiam, nequeunt; hi etiam *vespulae* vocantur».

En forma intermèdia entre les citades per Festus, tenim dret, doncs, a postular **VESELLA** amb el sentit de 'carner, fossar' on soterrarien els pobres jornalers i serfs de la gleba en aqueixos quatre llocs. Del III i el IV, que són els més documentats, tenim testimoni repetit de l'església: de ·I·, havent estat un castell, i pertangut a un monestir més aviat llunyà, és clar que hi hauria capella i una petita sagrera; del ·III· és natural que això no consti, no tenint-ne més que un sol doc., però també degué haver-hi castell (essent un puig en el límit entre dos termes o bé hi hauria ermita en la balma del cingle).

Mn. J. Segura, únic que ha escrit de l'origen d'aquest nom, tornava a la seva idea fixa de partir d'un NP, pretenent que hi hagué un «Quintus Lucretius *Vespillus*», cònsol l'a. 12 a. C. (*La Veu de Monts.* 380), però ha de ser nom inventat o inexacte (manca en Schulze, Skok, i totes les fonts accessibles): crec que el bon aficionat es permeté retocar la terminació, i que es tracta del *Vespillo* documentat per Festus, que s'explicaria a tall de sobrenom a un protector de pobres que no es podien pagar el sepeli.

A Suïssa hi ha sengles llocs famosos anomenats *Wispele* o *Wispel* en els cantons Valais, Berna i Sankt Gall, que deuen tenir el mateix origen.³

Els llatínistes no estan d'acord sobre l'origen del curiós mot de Festus (poc estudiat), si bé descarten certament el fantàstic lligam amb *vespertinus*, somiat

per Festus, però tampoc hi ha fonament prou seriós per a una connexió amb el nom de l'insecte *vespa* (Benveniste), ni penjar-ho a l'etrusc com ho sol fer Ernout en els casos desesperats.

Jo hi veuria una variant vulgar sincopada, revestida per un mot conegut del llatí, d'ambient afectiu, **VERSIPELLIS** i **VERSIPELLIO**, -ONIS, ben conegut en les fonts de la llengua familiar, designant el 'papu', pròpiament 'l'home-llop' = fr. *loup-garou*, port. *lobis-homem*, alem. *werwolf*; originàriament «el canviapell». Contret vulgarment en **VERS-PEL-**, passaria a designar l'enterraments de pobres que treballa a ultrahora i s'apareix llavors als cementiris, com un fantasma, quasi com el profanador de sepultures, llevant-ne robes etc. Partint de **VERS(1)PELLIONES** s'arribava naturalment al *vespillones* de Festus, i per formació retrògrada a **VESPÛLA** i a *Vespa*, aquest també documentat per Festus amb aquest sentit, ajudant-hi l'ètim. pop. a base de l'insecte.

D'aquí, doncs, *Vespella* nom de llogarets, amb humil fossar, en llur sagrera. De la variant **VESPA** de Festus, ve el nom d'un altre santuari i zona rural, en les dependències de Morella. **LA VESPA** és una de les 10 seccions («denes») en què es va dividir des d'antic el vast terme municipal de la ciutat valenciana: no designà un indret precís sinó una extensió considerable, en el vessant Sud de la *Mola Garumba* i més enllà (oït *la bēspa* XXVII, 177; *GGRV*, 645): com pertot al bell mig hi ha un vell santuari: el de *Sant Mateu de la Vespa* (XXVII, 176). Ja sovint en el Capbreu Milián (a. 1443): *Vespa* és un dels 3 epígrafs en què està disposat aquest ms. (F^o 55-67): «un camp que sta a *la Vespa*» (F^o 65r); «un mas a la partida de *La Vespa* apellat del Arcipreste» (F^o 63r); «dos ferraginals a *la Vespa*» (F^o 65r) i passim (66r, 65v etc.).

En el *Llibre de Privilegis* de St. Mateu Mae. (a. 1465 o poc després) està copiada una carta de franquesa de «Guido de la Uespa», que vaig extractar a l'arxiu de St. Mateu (copiada XXVII, 129.18). Entenc que degué ser un senyor que pendria nom de terres adquirides en la dena morellana; no crec que fos immigrant: no de Provença on 'vespa' es diu *guespo* amb g-; car *Guido* pot ser la forma llatinitzada del cat. *Guiu*, oc. *Gui*. I també aquest NL (amb el nom del Vell Senyor) deu venir del fossar o sagrera adjacent a l'antic santuari de Sant Antoni (potser fundat per aquell arxipreste del F^o 63r, que hi havia deixat un mas).

Un parònim d'origen ben diferent a l'Alt Aragó, p. jud. Osca, el del poble de *Bespén*, que ja trobo, citat en un doc. de 1276, p.p. Soldevila, *Pere el Gran*, p. 80, 83; ha de venir d'un nom de predi romà en -IANUM, derivat d'un NP **VESPIUS** car en temps romans formaven família els NPP *Vespa* (Schulze, 379), *Vespastius*, -*picius*, -*purius*. De ***VESPIANUM** > *Bespén* amb imela aràbiga (com *Callén*, *Vicién*, *Sariñena*),